d{kk & 7

fVIi.kh

10

l ;l lDrEk

प्रियविद्यार्थिनः पूर्वपाठे भवन्तः भगवद्गीतायाः सप्तदशम् अध्यायम् अधीतवन्तः यस्मिन् श्रद्धायाः विभागत्रयम् दानस्य च प्रकारत्रयम् अजानन्। अस्मिन् पाठे प्रदत्ताः मन्त्राः सूर्येण सम्बन्धिताः सन्ति। सूर्यः वेदेषु भगवान् रूपेण निरूपितोऽस्ति। सूर्यः सम्पूर्णस्य जगतः आत्मा अस्ति सूर्यः अनेकैः प्रकारैः अस्माकं कल्याणं करोति।

mÌs';kfu

इमं पाठं पठित्वा भवन्तः शक्ष्यन्ति :

- ऋग्वेदस्य सूर्यसूक्तस्य उच्चारणं कर्तुम्य ;
- सूर्यसूक्तस्य अर्थम् अवबोधयितुम् ।

10.1 l;lä Ek

चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः ।
आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥ १.११५.०१

रश्मीनां प्रकाशमयः समूहः सूर्यमण्डलरूपेण उदितो जायमानम् अस्ति। एते मित्र–वरुण–अग्नि–सम्पूर्णस्य जगतश्च ज्योतिर्मयनेत्राणि सन्ति। अस्य उदिते सति भूलोक–पृथ्वीलोक–अन्तरिक्षलोकाश्च अस्य तेजसा सर्वत्र परिपूर्णाः सन्ति। अस्मिन् मण्डले यः सूर्यः अस्ति सः सर्वान्तर्यामित्वात् परमात्मा अस्ति तथा अस्य जङ्गमस्य संसारस्य च आत्मरूपेण प्रतिष्ठितोऽस्ति।

सूर्यो देवीमुषसं रोचमानां मर्यो न योषामभ्येति पश्चात् ।
यत्रा नरो देवयन्तो युगानि वितन्वते प्रति भद्राय भद्रम् ॥ १.११५.०२

सूर्यः गुणवत्याः प्रकाशवत्याश्च ऊषसः पृष्ठे एवं चलति यथा कश्चिन्मनुष्यः सर्वाङ्गसुन्दर्याः कामिन्याः अनुगमनं करोति। यदा ऊषा प्रकटा भवति तदा मानुष्याः सूर्यदेवस्य (प्रकाशस्य देवतायाः) पूजनं कर्तुं स्वकर्माणि सम्पादयन्ति। सूर्यः कल्याणरूपोऽस्ति अतः तस्य पूजया कल्याणं भवति।

भद्रा अश्वा॑ हरितः॒ सूर्य॑स्य चि॒त्रा एत॑ग्वा अनुमाद्या॑सः ।
नमस्यन्तो॑ दिव आ पृष्ठम॑स्थुः॒ परि॒ द्यावा॑पृथि॒वी य॑न्ति स॒द्यः॥ १.११५.०३

सूर्यस्य इदं रश्मिमण्डलम् (आभामण्डलम्) यद् अश्व इव तं सर्वत्र प्रापयति। चित्रं विचित्रं कल्याणरूपं चास्ति। अयं सूर्यः प्रतिदिनं स्वमार्गे एव चलति यः पूजनीयोऽस्ति। अयं सर्वेभ्यः नमनस्य प्रेरणां ददाति। अयं द्युलोकस्य उपरि निवसति। अयं स्वगत्या (शीघ्रम्) द्युलोकं पृथिवीलोकं परिक्रामति।

तत्सूर्य॑स्य देव॒त्वं तन्म॑हि॒त्वं म॒ध्या कर्तो॒र्वित॑तं॒ सं ज॑भार ।
य॒देदयु॑क्त ह॒रित॑ः स॒धस्था॒दाद्रात्री॒ वास॑स्तनुते सि॒मस्मै॑ ॥ १.११५.०४

सूर्यस्य एतद् देवत्वं महत्त्वं चास्ति यत् यानि कार्याणि प्रारब्धानि परन्तु पूर्णतां न प्राप्तानि तानि विहाय अस्ताचलं प्रति गच्छन् स्वरश्मीः अस्माल्लोकात् आत्मनि आवृणोति तथा तत्काल एव सः रश्मीः अश्वांश्च एकस्थानाद् अपवार्य अन्यस्मिन् स्थाने संयोजयति। तस्मिन् समये रात्रिः अन्धकारस्य आवरणे सर्वान् आवृणोति।

तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचक्षे सूर्यो रूपं कृणुते द्योरुपस्थे ।
अनन्तमन्यद्रुशदस्य पाजः कृष्णमन्यद्धरितः सं भरन्ति ॥ १.११५.०५

सूर्यः प्रातःकाले मित्रं वरुणं समग्रं जगत् च समक्षतः प्रकाशयितुं प्राच्याः दिशः आकाशीय क्षितिजे स्वप्रकाशमयं रूपं आधृत्य प्रकटो भवति। अस्य रश्मयः प्रबलस्य रात्रिकालस्य तमसः निवारणे विलक्षणाः समर्थाश्च भवन्ति।

अद्या देवा उदिता सूर्यस्य निरंहसः पिपृता निरवद्यात् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ १.११५.०६

हे सूर्यस्य प्रकाशवत्यः रश्मयः! अद्य सूर्योदयसमये भवान् इतस्ततः विकीर्य अस्मान् पापेभ्यः रक्षतु। केवलं पापेभ्यः एव न यानि निन्दितानि कर्माणि सन्ति दुःखं दारिद्र्यम् एतेभ्यः सर्वेभ्यः अस्माकं रक्षां विधाय कल्याणं करोतु। यद् वयं प्रार्थयामः तत् मित्र–वरुण–अदिति–सिन्धु–पृथिवी–द्युलोकस्य च देवताः सर्वेऽपि अङ्गीकुर्युः अस्मान् च रक्षेयुः।

l;lDre

ikBxrk ç'uk 10-1

रिक्तस्थानानि पूरयत।

1. चित्रं देवानामुदकादनीकं ....वरुणस्याग्नेः।
2. भद्रा अश्वा हरिताः .... चित्रा एतग्वा अनुमाद्यासः।
3. तत्सूर्यस्य ....कर्तोर्विततं सं जभार।
4. अद्या देवा उदिता .... पिपृता निरवद्यात्।
5. तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः .... पृथिवी उत द्यौः।

Hkoku fd f'kf{kroku

- सूर्यसूक्तस्य भावार्थःय
- भगवतः सूर्यदेवस्य विशेषताः।

ikBkUrk ç'uk

1. सूर्यसूक्तस्य् भावार्थः स्वशब्देषु लिखत।

fVIi.kh

mÙkjekyk

10.1

(1)

1. चक्षुर्मित्रस्य
2. सूर्यस्य
3. देवत्वम्
4. निरंहसः
5. सिन्धुः ।